

Wykład fakultatywny

Pedagogika rok III

Patrycja Głód, Aleksandra Korczyk, Wiktoria Gibek

Odpowiedzialność

1. Mała encyklopedia aksjologii pedagogicznej.

Odpowiedzialność można definiować jako zdolność do odpowiadania za coś lub za kogoś, w tym także za samego siebie. Według Karola Wojtyły, w dziele *Osoba i czyn*, człowiek posiada zdolność odpowiadania wolą na wartości. Oznacza to, że jednostka może świadomie podejmować odpowiedzialność za swoje czyny oraz za przyjęte wartości. Jednocześnie należy podkreślić, że odpowiedzialność jest ściśle związana z wolnością nie może zaistnieć, gdy działanie jednostki jest wymuszone z zewnątrz¹.

Jak zauważa Józef Tischner, dobro staje się źródłem odpowiedzialności, to właśnie świadomość wartości moralnych i dążenie do dobra skłania jednostkę do rozważnego podejmowania decyzji. W praktyce oznacza to, że podejmując działania, człowiek powinien brać pod uwagę nie tylko własne interesy, lecz także dobro wspólne i konsekwencje swoich czynów w szerszym kontekście².

Odpowiedzialność nadaje realny kształt wychowawczej bliskości. Jej centrum stanowi autentyczna obecność nauczyciela i ucznia wobec siebie nawzajem, bycie razem i dla siebie. Dzięki temu obie strony uczą się większej troski zarówno o drugiego człowieka, jak i o samych siebie. W tak rozumianej relacji rozwija się dojrzały kontakt interpersonalny, oparty na wzajemnym wsparciu oraz uznaniu godności drugiej osoby, co pomaga każdemu pełniej realizować własne człowieczeństwo³. Odpowiedzialność za drugiego człowieka nakłada obowiązek powstrzymania się od słów, które mogą dawać jedynie pozorną ulgę, a w dłuższej perspektywie stać się źródłem jego psychicznego cierpienia. Obejmuje to również rezygnację z zadawania niepotrzebnych pytań⁴.

Odpowiedzialność można rozpatrywać zarówno na poziomie indywidualnym, jak i zbiorowym. Odpowiedzialność indywidualna dotyczy własnych działań i decyzji oraz

¹Zob. Kmiec, P. (2023). Odpowiedzialność jako odpowiedź na wartości. *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Linguistica Rossica*, (22), 163–170.

²Zob. Chałas, K. (2025). Przymioty osoby ludzkiej podstawą budowania bliskości wychowawczej. W G. Godawa (red.), *Fenomen bliskości międzyludzkiej w założeniach i praktyce życia społecznego* (ss. 201–240). Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

³ tamże ,s.220

⁴ Zob. Godawa, G. (2024). *Pedagogia bliskości międzyludzkiej*. Oficyna Wydawnicza Impuls.

postępowania danej osoby. Może przybierać różne formy. Z tym wiąże się także współodpowiedzialność, polegająca na aktywnym uczestnictwie w życiu określonej wspólnoty, na przykład rodziny, grupy przyjaciół, klasy szkolnej czy społeczności lokalnej. W takim ujęciu odpowiedzialność obejmuje skutki działań podejmowanych wspólnie z innymi. W szerszej perspektywie pojawia się odpowiedzialność zbiorowa, rozumiana jako współodpowiedzialność za losy grupy, narodu czy całej ludzkości, obejmująca zarówno przeszłe, jak i obecne działania grupy oraz postawy jej członków i liderów.⁵ Coraz częściej w społeczeństwie dostrzega się rosnący brak odpowiedzialności w różnych sferach życia, w rodzinie, w pracy zawodowej czy w działalności politycznej, stąd wynika istotne zadanie wychowawcy polegające na inspirowaniu wychowanków do aktywnego działania w środowisku społecznym na rzecz rozwijania i praktykowania odpowiedzialności, czyli stawania się ludźmi odpowiedzialnymi⁶.

Odpowiedzialność stanowi fundament porządkowania życia wewnętrznego człowieka, nadając strukturę jego myślom, emocjom i decyzjom. Kształtuje sposób, w jaki jednostka wchodzi w relacje z innymi ludźmi i grupami społecznymi, a także wpływa na jej więź z Bogiem. Dzięki niej człowiek może odnaleźć sens własnej egzystencji, lepiej rozumieć swoją tożsamość oraz podejmować działania, które mają głębszą wartość i celowość. Odpowiedzialność nie tylko organizuje życie człowieka, lecz także nadaje jego działaniom autentyczną jakość i znaczenie⁷. Uznanie własnej winy w perspektywie nadziei uwalnia człowieka i pozwala mu rozwijać wyższe aspekty swojego „ja”. Proces ten wiąże się jednak z lękiem przed oceną i konsekwencjami swoich działań. Przyznanie się do winy wymaga świadomości popełnionego zła, uświadomienia sobie osób, które zostały przez nie dotknięte, oraz uznania siebie za jego źródło. Taka postawa prowadzi do porzucenia dawnych negatywnych zachowań, słów i postaw, a równocześnie sprzyja odrodzeniu własnej osoby i przemianie swojego postępowania w kierunku szczerzej samooceny, pozbawionej iluzji moralnej. W praktyce przejawia się to w pokorze i w konsekwentnym realizowaniu wartości w coraz szerszym zakresie⁸.

Odpowiedzialność jest konsekwencją czynu, która automatycznie przypada na osobę, która go popełnia. Bycie odpowiedzialnym oznacza ponoszenie konsekwencji swoich działań i zaniechań, a także wszystkich wynikających z nich skutków, niezależnie od intencji. Istota odpowiedzialności polega na przyjmowaniu skutków własnych działań oraz na uznaniu winy i

⁵ Zob. Chałas, K., & Łobacz, M. (2020). *Przymioty osoby ludzkiej – edukacja aksjologiczna i wychowanie ku wartościom: Elementy teorii i praktyki*. Wydawnictwo KUL.

⁶ tamże ,s.236

⁷ tamże ,s.225

⁸ tamże ,s.233

naprawieniu wyrządzonej krzywdy. Odpowiedzialność jest także postawą i wartością moralną, która pozwala człowiekowi świadomie przyjmować konsekwencje własnych działań. W ten sposób staje się nieodłącznym elementem osobowości, kształtując jej istotną, podstawową i fundamentalną strukturę podmiotowości⁹.

Bycie odpowiedzialnym pozwala człowiekowi utrzymać harmonię w swoim wnętrzu, rozwijać konstruktywne i pełne szacunku relacje z innymi osobami oraz grupami społecznymi, a także umacnia jego więź z Bogiem. To czynnik, który nadaje życie człowieka kierunek i sens, pozwala lepiej zrozumieć własną tożsamość oraz wzbogaca wartość jego świadomych działań. W ramach pełnionych ról społecznych człowiek funkcjonuje odpowiedzialnie, realizując określony zakres obowiązków, przestrzegając zasad i norm zachowania, korzystając z przywilejów oraz stosując odpowiednie metody i środki działania. To utożsamienie się człowieka z pełnioną rolą sprawia, że obowiązki wykonywane są w sposób wewnętrznie motywowany, przynosząc satysfakcję, poczucie dumy i wspierając rozwój osobowy¹⁰.

Głównym zadaniem w procesie wychowania i nauczania jest wspomaganie młodych ludzi w rozwijaniu odpowiedzialnych zachowań. Można stwierdzić, że odpowiedzialność objawia się poprzez dążenie do prawdy, dokonywanie wyborów zgodnych z dobrem oraz umiejętność rozwiązywania problemów z uwzględnieniem wartości aksjologicznych. Te trzy elementy pełnią równocześnie rolę zadania i odpowiedzialności, ponieważ wymagają świadomego zaangażowania zarówno ze strony nauczyciela, który kreuje warunki do ich rozwijania, jak i ucznia, który podejmuje wysiłek ich praktycznego realizowania¹¹.

2. Lekcje podmiotowe

Dla klasy 4-8 szkoły podstawowej

Język Polski

Temat: Odpowiedzialność bohaterów literackich - analiza wyborów i konsekwencji.

Propozycja scenariuszy wychowawczo-dydaktycznych: Uczniowie podczas omawiania danej lektury, pochylają się nad analizą decyzji wybranego bohatera (np. Akademia Pana Kleksa, Mikołajek, Ania z Zielonego Wzgórza, Balladyna, Latarnik), jak wpływają one na otoczenie bohatera i jego bliskich oraz innych ludzi. Podkreślenie wagi tej postawy, bo

⁹ Zob. Strembska-Kozieł, M. (2018). Odpowiedzialność jako wartość w pracy socjalnej. *Roczniki Teologiczne*, 65(1), 107-125.

¹⁰ Zob. Chałas, K. (2025). Przymioty osoby ludzkiej podstawą ..., s.225

¹¹ Tamże, s.233

odpowiedzialność jest niezbywalnym podmiotem człowieka, dlatego, że tylko on może być odpowiedzialny.

Cel: Zrozumienie związku między działaniem, a odpowiedzialnością i koniecznością brania odpowiedzialności za swoje czyny.

Cele szczegółowe, uczeń:

- wskazuje bezpośredni związek między podjętą decyzją a jej rezultatem w co najmniej trzech różnych sytuacjach życiowych (np. w szkole, w relacjach, w dbaniu o zdrowie).
- wymienia przynajmniej dwie osoby lub grupy osób, na które wpływają jego konkretne działania, i opisuje charakter tego wpływu (pozytywny lub negatywny).
- samodzielnie proponuje i opisuje konkretny sposób naprawienia szkody lub wyciągnięcia wniosków w sytuacji, gdy działanie przyniosło negatywny skutek.
- wyjaśnia, dlaczego bierze się odpowiedzialność za wynik swojego działania nawet wtedy, gdy intencja była dobra, ale efekt okazał się szkodliwy.

Przykładowy scenariusz zajęć:

Część I – ok. 5 minut

Wprowadzenie do tematu, wstępne pytania;

- Z czym kojarzy się pojęcie odpowiedzialność?
- Czy odpowiedzialność zawsze jest czymś trudnym?

Część II – ok. 30 minut

Analiza bohatera - uczniowie zostają podzieleni na grupy. Każda grupa pracuje nad innym bohaterem literackim (np. Antygona, Jacek Soplica, Kordian, Konrad).

Polecenia dla grup:

- Jaką kluczową decyzję podejmuje bohater?
- Jakimi wartościami się kieruje?
- Jakie są konsekwencje jego decyzji: dla niego samego, dla jego bliskich, dla społeczeństwa?
- Czy bohater bierze odpowiedzialność za swoje czyny? Uzasadnij odpowiedź.

Część III – ok. 10 minut

Wspólne sformułowanie wniosku:

- Człowiek jest istotą wolną, ale jego wolność wiąże się z odpowiedzialnością
- Odpowiedzialność jest niezbywalna, ponieważ tylko człowiek podejmuje decyzje świadomie.

Uczniowie kończą zdanie: „Odpowiedzialność to dla mnie...”

Nauczyciel podsumowuje lekcję, podkreślając wychowawczy wymiar literatury.

Metody pracy:

- rozmowa kierowana,
- analiza fragmentów tekstu literackiego,
- dyskusja.

* Forma pracy: w grupach

Środki dydaktyczne:

- teksty literackie (np. Antygona, Dziady cz. III, Kordian, Pan Tadeusz),
- karta pracy,
- tablica.

Język angielski

Temat: Responsibility in everyday life - odpowiedzialność w codziennym życiu.

Propozycja scenariuszy wychowawczo-dydaktycznych: Pisanie krótkiej wypowiedzi o odpowiedzialności w różnych rolach: uczeń, dziecko, kolega, brat/siostra, członek społeczności, kolega/koleżanka.

Cel: refleksja moralna, pobudzenie do myślenia i odpowiedzialności w codziennym życiu, a jednocześnie rozwijanie słownictwa i funkcji językowych.

Cele szczegółowe, uczeń:

- formułuje pisemną lub ustną wypowiedź w formie porady lub listu, w której proponuje konkretne drogi wyjścia z trudnej sytuacji moralnej, uwzględniając dobro drugiego człowieka zachowując poprawność gramatyczną i leksykalną w języku angielskim.
- formułuje i uzasadnia własne zdanie na temat tego, dlaczego unikanie odpowiedzialności wpływa negatywnie na relacje z rówieśnikami i zaufanie w grupie.
- poprawnie nazywa w języku angielskim stany i działania związane z braniem odpowiedzialności, używając zwrotów takich jak: *be responsible for, make a mistake, take the blame, fix a problem czy consequences.*

Przykładowy scenariusz zajęć:

Część I – ok. 5 minut

Pytania do klasy (proste, otwarte):

- What does responsibility mean?
- Is responsibility only about adults?
- Can small actions be responsible?

Uczniowie podają skojarzenia, nauczyciel zapisuje je na tablicy (np. duties, care, respect, helping others).

Część II – ok 10 minut

Wprowadzenie lub uporządkowanie słownictwa:

Key vocabulary & phrases:

- to be responsible for
- to take care of
- to respect others
- to help
- to make good choices
- to follow rules
- to support others
- consequences
- fix a problem
- make a mistake,
- take the blame,

Część III – ok. 20 minut

Polecenie:

Write a short text (6–8 sentences) about responsibility in your everyday life. Describe your responsibilities in different roles (for example: student, child, friend, classmate).

Uczniowie pracują indywidualnie.

Część IV – ok. 10 minut

Uczniowie dzielą się refleksjami i/lub wynikami swojej pracy.

Nauczyciel podkreśla, że odpowiedzialność to codzienne decyzje, język służy do mówienia o wartościach.

Metody pracy:

- burza mózgów,
- guided writing (pisanie kierowane),
- rozmowa kierowana.

Środki dydaktyczne:

- tablica,
- Kartki,
- lista pomocniczych struktur i słownictwa.

Matematyka

Temat: Konieczność korzystania z danych i statystyk w sposób odpowiedzialny.

Propozycja scenariuszy wychowawczo-dydaktycznych: Analizie wykresów i statystyk medialnych, jak łatwo można być manipulowani danymi i dlaczego tak ważne jest rzetelne i odpowiedzialne przedstawienie danych.

Cel: umiejętność krytycznego myślenia i odpowiedzialności za swoje słowa.

Cele szczegółowe, uczeń:

- odróżnia hipotezę od udowodnionego faktu matematycznego i bierze odpowiedzialność za swoje twierdzenie, potrafi wskazać konkretne obliczenie lub definicję jako dowód.
- analizuje cudze lub własne rozwiązanie zadania, wskazuje w nim błąd logiczny (tzw. „błąd w rozumowaniu”) i merytorycznie uzasadnia, dlaczego dana droga do wyniku jest nieprawidłowa.
- krytycznie ocenia przedstawione na wykresach lub w tabelach informacje (np. w mediach), wskazuje na możliwe manipulacje (np. brak skali, sugestywne kolory) i wyjaśnia, jak błędna interpretacja wpływa na decyzje innych ludzi.

Przykładowy scenariusz zajęć:

Część I – ok. 5 minut

Nauczyciel zadaje pytania:

- Gdzie spotykamy się z wykresami i statystykami?
- Czy liczby zawsze mówią prawdę?

Krótką rozmową prowadzącą do wniosku, że dane wymagają interpretacji i odpowiedzialności.

Część II – ok. 10 minut

Nauczyciel prezentuje prosty wykres (np. poparcie dla jakiejś idei, wyniki ankiety).

- Co przedstawia wykres?
- Jaką skalę zastosowano?
- Czy coś może wprowadzać w błąd?

Następnie nauczyciel pokazuje ten sam zestaw danych na innym wykresie (np. zmieniona skala osi). Uczniowie porównują oba wykresy.

Część III – ok. 15 minut

Uczniowie pracują w grupach. Każda grupa otrzymuje inny przykład wykresu/statystyki (np. brak źródła, niepełne dane, zbyt mała próba).

- Co przedstawiają dane?
- Czy wykres jest czytelny i rzetelny?
- Co może wprowadzać odbiorcę w błąd?
- Jak należałoby poprawnie przedstawić te dane?

Część IV – ok. 15 minut

Dyskusja i podsumowanie. Nauczyciel kieruje rozmową:

- Dlaczego ktoś mógł przedstawić dane w taki sposób?
- Jakie mogą być konsekwencje nierzetelnych statystyk?

Podkreślenie związku między matematyką a odpowiedzialnością społeczną.

Proponowane metody pracy:

- analiza materiału źródłowego,
- rozmowa kierowana,
- dyskusja problemowa.

* Forma pracy: w grupach

Proponowane środki dydaktyczne:

- przykładowe wykresy i statystyki (prawdziwe i zmanipulowane),
- tablica,
- karty pracy.

Biologia

Temat: Odpowiedzialność każdego z nas za środowisko przyrodnicze.

Propozycja scenariuszy wychowawczo-dydaktycznych: Zajęcia o wpływie codziennych wyborów na klimat. Sprzątanie świata, dyskusja na temat ekologicznych nawyków.

Cel: rozwinięta świadomość ekologiczna i o odpowiedzialności za naszą planetę.

Cele szczegółowe, uczeń:

- wskazuje związek między codziennymi wyborami (np. środki transportu, oszczędność energii i wody) a globalnymi procesami klimatycznymi, uzasadnia konieczność zmiany nawyków dla dobra przyszłych pokoleń.
- uzasadnia, dlaczego człowiek jako gatunek dominujący ponosi moralną odpowiedzialność za ochronę gatunków zagrożonych i dobrostan zwierząt (zarówno hodowlanych, jak i dzikich) w swoim regionie.
- identyfikuje w swoim planie dnia trzy konkretne momenty, w których jego decyzja ma bezpośredni wpływ na środowisko, i proponuje alternatywne zachowanie, biorąc za nie pełną odpowiedzialność.

Przykładowy scenariusz zajęć:

Część I – ok. 5 minut

Nauczyciel zadaje pytania:

- Czym jest środowisko?
- Czy jeden człowiek może mieć wpływ na klimat?

Uczniowie dzielą się skojarzeniami. Nauczyciel podkreśla, że codzienne, drobne decyzje mają znaczenie.

Część II – ok. 10 minut

Krótką rozmowa na temat:

- zużycia wody, energii i innych surowców,
- produkcji odpadów,
- transportu,
- konsumpcji (zakupy, jedzenie).

Nauczyciel pokazuje przykłady:

- działania szkodliwe dla środowiska (fast fashion, konsumpcjonizm),
- działania proekologiczne (zero waste).

Część III – ok. 15 minut

Uczniowie pracują w grupach. Każda grupa otrzymuje jedno zagadnienie: woda, energia, odpady, transport, żywność.

Pytania do opracowania;

- Jakie codzienne zachowania wpływają na środowisko przyrodnicze?
- Które z tych zachowań są szkodliwe?
- Jak można je zmienić na bardziej ekologiczne, przyjazne środowisku przyrodniczemu?

Część IV - ok. 10 minut

Dyskusja, refleksja po pracy. Proponowane pytania do uczniów:

- Czy dbanie o środowisko przyrodnicze to obowiązek tylko dorosłych?
- Dlaczego odpowiedzialność za planetę dotyczy każdego z nas?
- Jakie działania możemy podjąć już teraz?

Część V - 5 minut

Podsumowanie i zebranie wniosków.

Nauczyciel podkreśla, że **odpowiedzialność** ekologiczna zaczyna się od codziennych wyborów i każdy ma realny wpływ na stan środowiska przyrodniczego.

Proponowane metody pracy:

- rozmowa kierowana,
- burza mózgów,
- dyskusja.

* Forma pracy: w grupach

Proponowane środki dydaktyczne:

- plansze, zdjęcia dotyczące ochrony środowiska przyrodniczego,
- tablica.

Historia

Temat: Odpowiedzialność przywódców i obywateli na przestrzeni wieków.

Propozycja scenariuszy wychowawczo-dydaktycznych: Analiza przykładów przywódców czy sławnych osobowości, w omawianym przez siebie okresie historycznym (Mieszko I, Bolesław Chrobry, Bolesław Krzywousty, Władysław Jagiełło, Jan III Sobieski, Stanisław August Poniatowski, Józef Piłsudski). Dyskusja na temat ich odpowiedzialności za kraj i obywateli oraz czy podejmowane decyzje były odpowiedzialne, czy władcy wzięli na siebie skutki swoich decyzji i czy były one moralne.

Cel: Świadomość, że każda decyzja ma swoje skutki.

Cele szczegółowe, uczeń:

- wskazują konkretną decyzję wybranego władcy lub przywódcy (np. Mieszko I, Kazimierz Wielki) i opisać jej krótko- i długofalowe skutki dla narodu oraz państwa.
- buduje schemat powiązań między konkretnym wydarzeniem historycznym a jego następstwami społecznymi i politycznymi, wyciągając wnioski na temat odpowiedzialności za błędy przeszłości.
- potrafi ocenić postawy władcy w obliczu ważnych wydarzeń historycznych (np. uchwalenie Konstytucji 3 maja), uzasadniając, dlaczego bierność również jest formą decyzji, za którą ponosi się odpowiedzialność.
- formułuje pisemną lub ustną argumentację dotyczącą tego, jakie cechy powinien posiadać odpowiedzialny lider, posługując się przykładami z różnych epok historycznych.

Przykładowy scenariusz zajęć:

Część I - ok 5 minut

Nauczyciel zadaje pytania wprowadzające:

- Kim jest przywódca?
- Czy władza zawsze oznacza odpowiedzialność?
- Czy decyzje jednej osoby mogą zmienić losy całego kraju?

Krótką rozmowa prowadzi do wniosku, że historia to zbiór wydarzeń będących skutkami podjętych decyzji.

Część II – ok. 20 minut

Uczniowie zostają podzieleni na grupy. Każda z nich otrzymuje jednego przywódcę (np. Mieszko I, Bolesław Chrobry, Bolesław Krzywousty, Władysław Jagiełło, Jan III Sobieski, Stanisław August Poniatowski, Józef Piłsudski).

Pytania do opracowania:

- Jaką kluczową decyzję lub decyzje podjął ten przywódca?
- Dlaczego były one ważne dla państwa?
- Jakie były ich skutki: krótkoterminowe, długoterminowe?
- Czy można uznać te decyzje za odpowiedzialne? Dlaczego?
- Czy przywódca poniósł konsekwencje swoich decyzji?

Część III – ok. 15 minut

Dyskusja i wnioski po pracy. Nauczyciel prowadzi dyskusję, zadając pytania:

- Czy odpowiedzialność zawsze oznacza sukces?
- Czy dobre intencje wystarczą, by uznać decyzję za moralną?
- Czy można usprawiedliwiać błędne decyzje sytuacją historyczną?

Część IV – ok. 5 minut

Podsumowanie lekcji. Nauczyciel zbiera wnioski i refleksje podkreślając, że:

- każda decyzja ma swoje skutki,
- władza bez odpowiedzialności prowadzi do kryzysów,
- refleksja nad historią pomaga lepiej rozumieć teraźniejszość.

Proponowane metody pracy:

- analiza przykładów historycznych,
- rozmowa kierowana,
- dyskusja.

* Forma pracy: w grupach

Środki dydaktyczne:

- podręcznik,
- krótkie notki biograficzne władców,
- kartki,
- tablica.

Wiedza o społeczeństwie

Temat 1: Odpowiedzialność prawna.

Propozycja scenariuszy wychowawczo-dydaktycznych: Nakreślenie czym jest odpowiedzialność prawna, wyjaśnienie, że jeśli ktoś złamie prawo, to ponosi określone konsekwencje przewidziane w przepisach i to jest właśnie odpowiedzialność za swoje czyny. Mogą to być np. kara, obowiązek naprawienia szkody albo ograniczenie pewnych praw.

Temat 2: Odpowiedzialność społeczna.

Propozycja scenariuszy wychowawczo-dydaktycznych: Przedstawienie pojęcia odpowiedzialności społecznej, podkreślając, że odpowiedzialność to fundamentalny czynnik integracji społecznej. To dbanie o dobro innych i otoczenia, jak mówił ksiądz Józef Tischner, że *źródłem odpowiedzialności jest dobro*¹². Istota podejmowanie działań, które nie szkodzą ludziom ani wspólnocie, a najlepiej jej pomagają.

Cel: Świadomość czym jest odpowiedzialność społeczna i prawna.

Cele szczegółowe, uczeń:

- definiuje różnicę między odpowiedzialnością prawną (wynikającą z przepisów i sankcji państwowych) a społeczną (opartą na etyce i relacjach z innymi).
- wymienia rodzaje odpowiedzialności karnej i cywilnej dostosowane do jego wieku (np. odpowiedzialność nieletnich) i wyjaśnia, jakie skutki prawne niesie za sobą łamanie konkretnych przepisów (np. w ruchu drogowym czy w Internecie).
- wskazuje przejawy odpowiedzialności społecznej w swoim najbliższym otoczeniu (np. wolontariat, dbanie o mienie wspólne, pomoc sąsiedzka) i uzasadnia, jak takie działania wpływają na jakość życia w lokalnej społeczności.

Przykładowy scenariusz zajęć (temat 1):

Część I – ok. 5 minut

Nauczyciel zaczyna od zadawania pytań na rozpoczęcie:

- Co to znaczy być odpowiedzialnym?
- Czy za każde złe zachowanie grozi taka sama konsekwencja?

Rozmowa prowadzi do wyszczególnienia dwóch pojęć; odpowiedzialność moralna i odpowiedzialność prawna.

Część II - ok. 10 minut

Nauczyciel wyjaśnia pojęcia; odpowiedzialność moralna i odpowiedzialność prawna. Podkreśla, że;

¹² Zob. J. Tischner, Gra wokół odpowiedzialności..., s. 49.

- prawo obowiązuje wszystkich,
- konsekwencje są zapisane w przepisach i może to być np. grzywna, obowiązek naprawianie szkody, ograniczenie/utrata praw itd.

Część III - ok. 15 minut

Uczniowie pracują w grupach. Każda grupa otrzymuje opis krótkiej sytuacji (np. zniszczenie mienia, kradzież, jazda bez biletu, hejt w Internecie).

Polecenia:

- ✓ Jakie prawo zostało złamane?
- ✓ Jakie mogą być konsekwencje prawne?
- ✓ Czy konsekwencje są sprawiedliwe? Dlaczego?
- ✓ Czego taka sytuacja uczy o odpowiedzialności?

Grupy zapisują swoje wnioski.

Część IV – ok. 10 minut

Analiza wyników pracy grup. Przykładowe pytania kierujące:

- Czy odpowiedzialność prawna zawsze jest karą?
- Dlaczego prawo przewiduje konsekwencje?
- Co by się stało, gdyby nie było odpowiedzialności prawnej?

Wniosek: prawo chroni porządek i innych ludzi.

Część V – ok. 5 minut

Podsumowanie lekcji, podkreślenie, że wolność wiąże się z odpowiedzialnością, każdy czyn ma swoje skutki i odpowiedzialność prawna jest elementem życia społecznego.

Proponowane metody pracy

- rozmowa kierowana,
- analiza sytuacji problemowych,
- dyskusja.

* Forma pracy: w grupach

Środki dydaktyczne

- tablica,
- karty pracy z przykładami sytuacji,
- kartki i przybory do pisania.

Informatyka

Temat: Odpowiedzialność w sieci.

Propozycja scenariuszy wychowawczo-dydaktycznych: Kiedy rzeczywistość internetowa i sztuczna inteligencja rozprzestrzeniają się coraz to mocniej, przedstawienie jej wychowanką w sposób bezpieczny jest fundamentalne. Przedstawienie tzw. Fake newsów, mowy nienawiści, systemu RODO. Tworzenie w programach graficznych typu: Power point, Canva itp. prezentacji, referatu, grafiki, plakatu o odpowiedzialnej działalności w sieci.

Cel: Spełniony obowiązek odpowiedzialności poprzez własny samorozwój i edukacji innych o możliwych niebezpieczeństwach w sieci.

Cele szczegółowe, uczeń:

- stosuje metodę weryfikacji źródeł (np. *fact-checking*) wobec informacji znalezionych w sieci oraz rozpoznaje materiały typu *deepfake* stworzone przez sztuczną inteligencję, biorąc odpowiedzialność za to, jakie treści udostępnia dalej.
- potrafi skonfigurować podstawowe ustawienia prywatności w mediach społecznościowych i aplikacjach oraz wyjaśnia, dlaczego ochrona własnego wizerunku i danych innych osób jest prawnym i społecznym obowiązkiem każdego użytkownika Internetu.
- projektuje w wybranym programie (np. Canva, PowerPoint) czytelny i estetyczny materiał (plakat, infografikę lub prezentację), który w sposób jasny instruuje rówieśników, jak reagować na mowę nienawiści oraz hejt w sieci.
- formułuje zasady odpowiedzialnej komunikacji w grupach online i na forach, uzasadniając, że każde słowo napisane w sieci ma realny wpływ na emocje i życie drugiego człowieka.

Przykładowy scenariusz zajęć:

Część I – ok. 5 minut

Nauczyciel zaczyna od zadawania pytań na rozpoczęcie:

- Czy Internet zawsze pokazuje prawdę?
- Czy to, co robimy w sieci, może mieć konsekwencje w realnym życiu?
- Czy sztuczna inteligencja zawsze jest bezpieczna?

Krótką rozmową prowadzi do wniosku, że świat cyfrowy wymaga odpowiedzialności.

Część II – ok. 10 minut

Nauczyciel omawia podstawowe pojęcia jak; *fake news* to fałszywe lub zmanipulowane informacje, mowa nienawiści, czyli obrażanie, hejt, przemoc słowna w sieci, RODO - ochrona danych osobowych, sztuczna inteligencja i jej możliwości oraz zagrożenia (deepfake, generowanie treści).

Część III – ok. 25 minut

Uczniowie pracują w grupach. Każda grupa wybiera jeden temat:

1. Fake news i jak je rozpoznać?
2. Mowa nienawiści, dlaczego rani i jakie ma skutki?
3. Ochrona danych osobowych (RODO) - omówienie zjawiska.
4. Odpowiedzialne korzystanie ze sztucznej inteligencji - przewodnik.
5. Bezpieczne zachowanie w mediach społecznościowych, czyli co?

Grupy tworzą na komputerach prezentacje/plakat/grafikę zawierającą:

- Zagrożenia zjawiska,
- Skutki zjawiska,
- Rady co robić by być bezpiecznym w sieci.

Forma dowolna: PowerPoint, Canva itp.

Część IV – ok. minut 5

Prezentacja wyników, refleksje i podsumowanie.

Proponowane metody pracy:

- rozmowa kierowana,
- dyskusja.

* Forma pracy: w grupach

Proponowane środki dydaktyczne:

- komputer z dostępem do Internetu,
- programy: PowerPoint, Canva (lub inne dostępne),
- tablica albo projektor.

Plastyka

Temat: Symbole odpowiedzialności.

Propozycja scenariuszy wychowawczo-dydaktycznych: Tworzenie prac plastycznych, wybraną techniką, przedstawiających czym jest odpowiedzialność.

Cel: Poprzez ekspresje przez sztukę, uczniowie myślą nad wartością odpowiedzialności.

Cele szczegółowe, uczeń:

- potrafi przełożyć abstrakcyjne pojęcie „odpowiedzialności” na konkretny obraz lub symbol i uzasadnić wybór tych środków wyrazu.
- wybiera technikę plastyczną (np. kolaż, rzeźba w glinie, malarstwo akwarelowe), która najlepiej oddaje charakter jego rozumienia odpowiedzialności (np. twardość i trwałość rzeźby vs. delikatność akwareli).
- wykazuje się odpowiedzialnością za swoje stanowisko pracy oraz wspólne materiały plastyczne, rozumiejąc, że dbałość o narzędzia jest elementem szacunku do pracy własnej i innych.
- w kilku zdaniach opisuje swoją pracę, wyjaśniając, jakie znaczenie nadał użytym kolorom, liniom czy kompozycji w kontekście brania odpowiedzialności za swoje czyny i otoczenie.

Przykładowy scenariusz zajęć:

Część I – ok. 5 minut

Nauczyciel zaczyna od zadawania pytań na rozpoczęcie, by zacząć rozmowę:

- Czym jest odpowiedzialność?
- Czy można ją pokazać obrazem?
- Jakie symbole kojarzą się z odpowiedzialnością?

Ważne! Nie ma jednej dobrej odpowiedzi.

Część II – ok. 5 minut

Inspiracja i planowanie. Uczniowie zapisują lub szkicują pomysł, czy narysują symbol? Jakie zastosują kolory czy technikę? Co chcą przekazać przez swoje dzieło?

Część III – ok. 30 minut

Praca twórcza - wcielanie planu w życie. Proponowane polecenie - stwórz pracę, która pokazuje czym jest dla Ciebie odpowiedzialność?

Nauczyciel wspiera, służy pomocą, ale nie ocenia!

Część IV – ok. 5 minut

Podsumowanie, chętni mogą zaprezentować swoje prace i opowiedzieć co przedstawiają. Po refleksji nauczyciel powinien pokreślić, że mimo iż każdy inaczej ujął odpowiedzialność jest ona wartością niezbywalną i konieczną do pielęgnowania.

Proponowane metody pracy:

- rozmowa kierowana,
- ekspresja twórcza,

*Forma pracy: praca indywidualna

Proponowane środki dydaktyczne:

- papier rysunkowy, blok techniczny,
- farby, kredki, pastele, flamastry, plastelina,
- nożyczki, klej,
- tablica.

Chemia

Temat 1: Odpowiedzialność podczas korzystania z substancji chemicznych.

Propozycja scenariuszy wychowawczo-dydaktycznych: Wyjaśnić oznaczeniach na etykietach, symbolach oznaczających niebezpieczeństwo, środki ostrożności przy substancjach żrących, konsekwencje niebezpiecznych zachowań.

Cel: Świadomość jakie substancje są dostępne, uwrażliwienie na ryzyko.

Temat 2: Używki, a odpowiedzialność.

Propozycja scenariuszy wychowawczo-dydaktycznych: Przedstawienie najpopularniejszych substancji uzależniających i ich chemicznych mechanizmów. Działanie alkoholu, nikotyny, kofeiny i innych niebezpiecznych substancji, ich wpływ na organizm i co możemy stosować (np. Kawę), a czego lepiej nie (alkohol, nikotyna).

Cel: Wzbudzona świadomości i znajomość możliwych działaniach substancji aktywnych, uzależnieniach i ich skutkach.

Cele szczegółowe, uczeń:

- wyjaśnia rolę dopaminy i układu nagrody w procesie powstawania uzależnienia, rozróżniając mechanizm uzależnienia fizycznego od psychicznego.
- wymienia przynajmniej trzy krótko- i długofalowe skutki oddziaływania wybranych substancji (kofeiny, nikotyny, alkoholu) na organizm człowieka.

- uzasadnia tezę, że legalność substancji nie jest tożsama z jej całkowitym bezpieczeństwem, przywołując argumenty dotyczące ryzyka nadużywania substancji dostępnych w handlu.
- formułuje zasady odpowiedzialnego korzystania z substancji dozwolonych (np. kofeiny) oraz wskazać sytuacje, w których jedyną odpowiedzialną decyzją jest całkowita abstynencja.

Przykładowy scenariusz zajęć (temat 2):

Część I – ok. 5 minut

Nauczyciel zaczyna od zadawania pytań na rozpoczęcie, by zacząć rozmowę:

- Co to są używki?
- Czy wszystkie substancje wpływające na organizm są zakazane?
- Czy „legalne” zawsze znaczy „bezpieczne”?

Wniosek z rozmowy - najważniejsza jest odpowiedzialność i wiedza z czym mamy do czynienia.

Część II – ok. 15 minut

Nauczyciel wprowadza pojęcie używek, czym są, jaki mają wpływ na organizm i jak prowadzą do uzależnienia. Możliwe substancje do omówienia to: alkohol, nikotyna, kofeina itp. Wprowadzenie pojęcia *mechanizm uzależnienia* - działanie układu nagrody i funkcja dopaminy, rozróżnienie uzależnienia psychicznego i fizycznego.

Część III – ok. 15 minut

Uczniowie pracują w grupach. Każda grupa otrzymuje jedną substancję (alkohol, nikotyna, kofeina). Opracowują *przewodnik po substancji*:

- Jak działa dana substancja na organizm?
- Jakie są możliwe skutki krótkoterminowe?
- Jakie są skutki długoterminowe?
- Czy można jej używać odpowiedzialnie? Jeśli tak – na jakich zasadach?
- Jakie ryzyko niesie jej nadużywanie?

Część IV – ok. 10 minut

Omówienie wniosków i dyskusja;

- Dlaczego niektóre substancje są legalne, a inne nie?
- Czy odpowiedzialność polega tylko na zakazach?

- Jak wiedza pomaga podejmować lepsze decyzje?

Po krótkiej rozmowie następuje podsumowanie lekcji, nauczyciel podkreśla, że zdrowie jest wartością, za którą każdy odpowiada, wiedza chroni przed pochopnymi decyzjami, a odpowiedzialność to świadomy wybór, nie tylko unikanie.

Proponowane metody pracy:

- rozmowa kierowana,
- mini wykład,
- analiza przykładów,
- dyskusja.

*Forma pracy: w grupach

Proponowane środki dydaktyczne:

- tablica, prezentacja,
- karta pracy,
- schematy działania substancji na układ nerwowy.

Religia

Temat: Odpowiedzialność jako człowiek

Propozycja scenariuszy wychowawczo-dydaktycznych: Przedstawienie życiorysów osób cechujących się odpowiedzialnością, jak ich wybory wpłynęły na ich życie i szczęście np. Karol Wojtyła, Józef Tischner, rodzina Ulmów, Carlo Acutis.

Cel: Świadomość, że każdy może być odpowiedzialny i jest to realne i osiągalne.

Cele szczegółowe, uczeń:

- wskazuje w biografiiach np. Karola Wojtyły, Józefa Tischnera czy rodziny Ulmów konkretne momenty, w których podjęcie odpowiedzialności wymagało odwagi i poświęcenia, oraz opisać, jak te decyzje wpłynęły na życie innych ludzi.
- definiuje, czym jest odpowiedzialność za drugiego człowieka w sytuacjach ekstremalnych (na przykładzie rodziny Ulmów) oraz w codziennym życiu społecznym i duchowym.
- wyjaśnia na przykładzie św. Carlo Acutisa, w jaki sposób współczesny młody człowiek może odpowiedzialnie korzystać z nowych technologii i Internetu, czyniąc z nich narzędzie dobra.

Przykładowy scenariusz zajęć:

Część I – ok. 5 minut

Po krótkiej modlitwie na początek lekcji, nauczyciel zaczyna zajęcia, pytaniami prowokującymi do rozmowy, np:

- Kim jest „odpowiedzialny człowiek”?
- Czy odpowiedzialność zawsze oznacza coś wielkiego i heroicznego?
- Czy odpowiedzialność może prowadzić do szczęścia?

Wniosek z rozmowy - odpowiedzialność zaczyna się od codziennych wyborów.

Część II – ok. 5 minut

Nauczyciel przedstawia bohaterów lekcji np. Jan Paweł II, papież Franciszek, Józef Tischner, rodzina Ulmów, Carlo Acutis. Podkreśla, że odpowiedzialność to postawa wobec siebie, innych i świata, nie polega na byciu idealnym, lecz na byciu wiernym wartościom, osoby odpowiedzialne nie zawsze miały łatwe życie, ale ich wybory nadawały mu sens.

Część III – ok. 20 minut

Uczniowie zostają podzieleni na grupy. Każda grupa wybiera jedną postać:

- Święty Jan Paweł II,
- papież Franciszek,
- Święta rodzina Ulmów,
- Święty Carlo Acutis,
- Święta Matka Teresa z Kalkuty,
- Święta Faustyna Kowalska,
- Święty Maksymilian Kolbe,
- Święta Jadwiga Królowa

Sporządzają *poradnik odpowiedzialności* według swojego bohatera. Wykorzystują pytania:

- Kim była ta osoba / rodzina?
- Jakie wartości były dla niej ważne?
- Jakie odpowiedzialne wybory podjęła?
- Jak te wybory wpłynęły na jej życie i innych ludzi?
- Czy te decyzje wiązały się z trudnościami?
- Co pokazuje ta postać o odpowiedzialności jako postawie życiowej?

Część IV – ok. 15 minut

Każda grupa krótko prezentuje swoją postać, dyskusja na temat wspólnych cech i jak wypełniali swoją wartość odpowiedzialności. Na koniec podsumowanie, podkreślenie, że odpowiedzialność często wiąże się z trudnymi wyborami, ale też z wewnętrznym spokojem, nie jest czymś abstrakcyjnym, lecz jest wartością realną możliwą i dostępną dla każdego.

Proponowane metody pracy:

- analiza biograficzna,
- rozmowa kierowana,
- refleksja indywidualna,
- Dyskusja.

* Forma pracy: w grupach

Proponowane środki dydaktyczne:

- krótkie notki biograficzne (wydruk lub prezentacja),
- Tablica.

3. Sesje popularnonaukowe

Możliwe do przeprowadzenia w formie konferencji, dyskusji, wykładu czy debaty Oksfordzkiej.

Temat 1: Odpowiedzialność każdego z nas w erze cyfrowej.

Propozycja szczegółowych zagadnień: Jak chronić siebie i bliskich, jak odpowiedzialnie korzystać z mediów społecznościowych, fake newsy, cyber przemoc, weryfikacja informacji, ochrona przed podejrzanymi linkami, oszustwa internetowe.

Temat 2: Odpowiedzialność ekologiczna - ratowanie planety zaczyna się od Ciebie.

Propozycja szczegółowych zagadnień: Świadoma konsumpcja, mikroplastik, zmiany klimatyczne, wiem co jem, szkodliwość przetworzonej żywności, recykling, segregacja, zero waste, oszczędność surowców, fast fashion, chemia domowa, toksyny w hodowli i rolnictwie.

Temat 3: Odpowiedzialność - nieodłączny element wolności i miłości do drugiego człowieka.

Propozycja szczegółowych zagadnień: Wolność, a przykazanie miłości, moją granicą jest moment, w którym moje działania ranią drugiego człowieka, sumienie jako kompas, odpowiedzialność moralna zaczyna się od rozpoznania dobra i zła, jak kształtować sumienie, aby nie usprawiedliwiać egoizmu? Godność osoby ludzkiej, każdy człowiek jest stworzony na

obraz Boga, dlatego jego dobro jest nienaruszalne. Wspólnota i solidarność, moje wybory wpływają na rodzinę, społeczeństwo, Kościół. Odpowiedzialność za słabszych jako wezwanie do troski o ubogich, chorych, wykluczonych. Wolność nie może prowadzić do obojętności wobec cierpienia.

Temat 4: Odpowiedzialność emocjonalna - jak nasze słowa wpływają na innych?

Propozycja szczegółowych zagadnień: Moc słów - jak słowa mogą wspierać albo ranić, różnica między konstruktywną krytyką, a upokarzaniem. Empatia w komunikacji jako próba zrozumienia, co druga osoba może czuć, warto „zastanowić się zanim powiem”. Intencja, a efekt, to, że „nie miałam złych intencji”, nie usuwa skutków, odpowiedzialność za to, jak nasze słowa są odbierane. Język szacunku, czyli mówienie bez wyśmiewania, porównywania, etykietowania, używanie komunikatów „ja” zamiast „ty zawsze...”. Jak drobne komentarze potrafią latami budować lub niszczyć więź, wzmacnianie poczucia bezpieczeństwa u innych. Asertywność, wyrażanie swoich uczuć bez ranienia drugiej osoby, umiejętność mówienia „nie” w sposób życzliwy. Słowa w Internecie, czyli hejt, plotki, anonimowość i ich realne skutki, odpowiedzialność za komentarze online. Przepraszanie i naprawianie to dojrzałość polegająca na umiejętności przyznania się do błędu. Samokontrola emocjonalna w ujęciu zarządzania własnym napięciem, chroni innych przed wyładowaniem frustracji. Słowa, które leczą; wsparcie, wdzięczność, komplementy, zachęta.

4. Konkursy

Konkursy 1-3:

Konkursy plastyczne:

- **„Jestem odpowiedzialny - pomagam innym”** - pokazanie, że jesteśmy również odpowiedzialni za pomoc innymi i kiedy widzimy, że ktoś potrzebuje pomocy to udzielamy mu jej (dzieci rysują sytuację, kiedy możemy pomóc innym)
- **„Każdego dnia dbam o ZIEMIĘ”** - dzieci tworzą prace plastyczne o tym, jak można dbać o środowisko, ważne jest, aby podkreślić, że jest to istotne w życiu codziennym
- **„OBOWIĄZKI - w domu i w szkole”** - pokazanie, że dbanie o obowiązki domowe oraz szkole również wiążą się z odpowiedzialnością np. wyprowadzanie psa na spacer i odrobienie zadania domowego

Konkursy literackie:

- **„Bajka o odpowiedzialności”** - dzieci osobno lub w parach tworzą krótką bajkę (lub opowiadanie) o tym jak w codziennym życiu mogą być odpowiedzialni (po wcześniejszym wytłumaczeniu co to znaczy)
- **„Dokończ zdanie...”** - konkurs ten polega na użyciu wyobraźni. Dzieci słyszą zdanie i mają je jak najszybciej dokończyć np. „odpowiedzialność jest wtedy, gdy...”

Konkurs klasowy „Drużyna odpowiedzialnych” - dzieci w klasie rywalizują w codziennych działaniach, które na koniec dnia są punktowane np. naklejką. Punktować można utrzymywanie porządku czy pomaganie innym.

Przedstawienie szkolne “Odpowiedzialność jest wśród nas” - dzieci wraz z nauczycielami przygotowują krótkie przedstawienia lub scenki o tym, jak zachowuje się osoba odpowiedzialna.

Konkursy dla klas 4-8

Konkursy plastyczne:

- **„Odpowiedzialność w sieci”** - konkurs na plakat lub grafikę komputerową o zasadach bezpiecznego korzystania z Internetu.
- **„Człowiek i planeta – wspólna odpowiedzialność”** - jak nasze codzienne wybory wpływają na środowisko.

Konkursy literackie:

- **„List o odpowiedzialności”** - uczniowie piszą list do młodszego kolegi z radami, jak być odpowiedzialnym uczniem i przyjacielem
- **„Odpowiedzialność może zmienić świat”** - opowiadanie lub wiersz o tym, czym dla ucznia jest odpowiedzialność i gdzie można ją dostrzec

Przykład: *Odpowiedzialność*

Nie masz już czasu na pot lub łyżę
 Gdy życie obnaży ostre swe kły
 Bierzesz swój krzyż na barki znów
 Nikt nie słyszy z krtani twej słów

Słabo na nogach już trzymasz się
 Co byś nie zrobił i tak będzie źle
 Może powoli nadchodzi Twój czas
 Byś przykryty był przez zimny głąz

Lecz jednak do przodu kolejny krok
Robisz przez siły ogromnej tłok
Rozgrzewa znów serce i płuca twe
I krzepy nowej ładunek znów dmie

Wtem słyszysz cicho szepczący głos
Odpowiedzialność to jest to coś
Imię jej w uszach cały czas brzmi
Ona pomaga otwierać te drzwi

Drzwi co drugiego za sobą mają
Drzwi które celu z za siebie nadają
Drzwi zrozumienia ciężaru ran
Drzwi które otworzył krzyżem nasz Pan
Drzwi które pomoże przekroczyć Ci ktoś
Drzwi otwierane słabości na złość

Za nimi człowiek inny niż Ty
Po jego obliczu też płyną łzy
W Osobie tej twe nowe zadanie
O jego ratowanie wielkie staranie

- **„Gdybym był odpowiedzialny za świat...”** - konkurs wyobraźni: uczniowie wcielają się w postacie historyczne i opisują, co by zmienili, gdyby mieli wpływ na ważne decyzje.

Inne formy:

- **Konkurs wiedzy „Odpowiedzialny uczeń to odpowiedzialny obywatel”** - quiz o prawach i obowiązkach ucznia
- **Projekt społeczny „Zrób coś dobrego i odpowiedzialnego”** - uczniowie realizują w grupach mały projekt (np. akcję ekologiczną lub zbiórkę charytatywną)
- **Konkurs fotograficzny (filmowy) „Odpowiedzialność w działaniu”** - uczniowie tworzą krótki film lub zdjęcie pokazujące przykład odpowiedzialnego zachowania.

5. Metaplan

Jak jest? Jak być powinno? Dlaczego nie jest tak jak być powinno? Co należy zrobić, aby było tak jak być powinno?

Propozycja tematów:

- Odpowiedzialność wśród młodzieży w aktualnych czasach

- Przekazywanie wartości (odpowiedzialności) przez rodziców
- Odpowiedzialność młodzieży w internecie
- Nauka odpowiedzialności w szkole przez nauczycieli

6. Bajka o odpowiedzialności

“Krzyś i jego przyjaciel”

W małym, urokliwym miasteczku mieszkał sobie chłopiec o imieniu Krzyś. Krzyś miał 10 lat i odkąd pamiętał bardzo marzył o tym, aby mieć swojego pieska. Każdego dnia bardzo prosił o niego rodziców i obiecywał, że będzie się nim cały czas zajmował.

Rodzice długo nie chcieli się zgodzić, jednak po wspólnych rozmowach zgodnie stwierdzili, że mały, puchaty przyjaciel w domu to może być dobry pomysł, a dodatkowo ich syn nauczy się odpowiedzialności. Odpowiedzialność oznacza, że jeśli coś obiecałeś to musisz dotrzymać słowa. W weekend Krzyś i jego rodzice pojechali do schroniska i wybrali małego, brązowego pieska z jedną, białą łatką na oku. Krzyś nazwał go Kropek.

Na samym początku chłopiec był zachwycony. Codziennie bawił się z pieskiem i chodził z nim na spacer – byli nierozłączni.

Jednak po kilku tygodniach zaczęło mu się to trochę nudzić i zaczął prosić rodziców, żeby wyszli z nim na spacer albo się z nim pobawili. Mama Krzysia powiedziała mu, że z tatą mogą wyprowadzać pieska, ale to on obiecał, że się nim zaopiekuje, a Kropek to nie jest zabawka tylko żywe stworzenie.

Krzyś westchnął, ale poszedł z psem na spacer. Zauważył, że Kropek na jego widok merda ogonem i patrzy na niego z radością. „Chyba naprawdę czekał, aż przyjdę” – pomyślał chłopiec.

Od tego dnia Krzyś zrozumiał, że Kropek jest do niego bardzo przywiązany i zaczął znów codziennie troszczyć się o swojego pupila. Zrozumiał, że odpowiedzialność to nie tylko obietnice, ale również działanie, nawet gdy nie zawsze ma się na to ochotę.

Kropek wyrósł na wesołego, wiernego psa, a Krzyś był z niego bardzo dumny.